

Litteratur

Professor ERIK ANNERS:

Gustaf Mannerheim 1918

Stig Jägerskiölds fortsättning av sin stora och snart sagt klassiska Mannerheimsbiografi (Bonniers 69:— kr) intar en särställning bland förra årets svenska bokproduktion av denna art. De två första delarna, som behandlade Mannerheims ungdoms- och tidiga mannaår liksom dennes tjänstgöring som rysk officer, var en sensation framförallt på grund av det nya källmaterialet. Jägerskiöld framstod där framförallt som den skicklige arkivforskaren; det nya i Mannerheim-bilden var mindre ett resultat av en analys utan av ett rikhaltigt och fängslande material.

En svår uppgift

När Jägerskiöld nu givit sig i kast med uppgiften att skildra Mannerheims första stora insats under åren 1918—19, den genom vilken han kom att intaga en ställning bland Nordens historiska gestalter, har han haft det svårare. Källmaterialet är omfattande, och perioden i fråga har behandlats i en mångfald historiska och biografiska arbeten. Hur värdefull tillgången till Mannerheims brev liksom resultatet av flitig arkivforskning än varit; Jägerskiöld måste på ett helt annat sätt än tidigare själv göra tolkningar och taga ställning. Det är betecknande för hans fina historiska handlag att han därvidlag kunnat motsvara de högt ställda förväntningar, som ställts av en vidsträckt och engagerad läsekrets. Mer än så! Den eleganta framställningen i de två första delarna har nu utvecklats till en litterär stilistik, som gör den tredje delen i Mannerheimbiografien till historia i belletristisk form.

Kanske bör man vara väl förtrogen med de många tvistefrågorna beträffande det skicksediga året 1918 i Finlands historia för att riktigt uppskatta Jägerskiölds försök att förstå och nyansera. Han är alltid varsam i omdömena och kräver övertygande bevisning innan han tager ståndpunkt. Det känns emellertid välgörande efter de amatör-

mässigt anakronistiska ”nytolkningar” av frihetskriget, som vi begåvats med under senare år, att Jägerskiöld så klart visar att det röda revolutionsförsöket var ett uppror av landsförrädisk karaktär. Tragiken i det hemska skådespelet och medlidandet med den röda sidan blir inte mindre för det!

Det ödesdigra talet

Det är endast på en punkt, som Jägerskiölds förklaringar framstår som otillräckliga. Inte ens i hans framställning blir det begripligt hur det var möjligt att Mannerheim den 16 maj 1918 kunde intåga som triumfator i Helsingfors i spetsen för den finländska arméns segerparad för att 14 dagar senare bli tvingad att lämna överbefälet. Jägerskiölds tolkning överensstämmer med den vedertagna, även om han kan tillfoga nya drag i bilden. Det avgörande var Mannerheims motstånd mot den tyska orienteringen. Men författaren borde nog också närmare ha undersökt och diskuterat de ledande civila politikernas, särskilt regeringsledamöternas, reaktioner inför Mannerheims tal till senaten den 16 maj. Visserligen torde Mannerheim ej ha syftat på sig själv när han i spetsen för sina trupper krävde att ”finska statskeppets roder läggs i en kraftfull hand, som ej beröres av partikiven”. Men vad skulle partipolitikerna tro? De framstod i varje fall som inkompetensförklarade. Vidare kunde formuleringarna i Mannerheims tal ge ett intryck av att han stod främmande för den demokratiska ideologi, enligt vilken parti är fria staters liv liksom för kravet att en statsledning skall ha folkets, icke bajonetternas mandat. En dylik slutsats hade säkerligen varit orättvis. Mannerheim omfattade otvivelaktigt en vag liberal åskådning förenad med det för en yrkesmilitär naturliga och kanske inte särskilt genomtänkta kravet på ordning och fasthet i statsledningen. Men, som sagt, hur reagerade politikerna i djupet av sina hjärtan inför

talet. Det är en svår fråga, vars besvarande förutsätter en ingående granskning av bl a Svinhufvuds psykologi och tänkesätt. Något mera skulle man i alla fall vilja veta eller få anledning förmoda om politikerreaktionen och dess betydelse. Undergrävde Mannerheim möjligen sina möjligheter att vinna gehör för en mera nationell linje genom att uttrycka sig i ordalag, som i alla tider förbundits med framträdandet av militärdiktatorer?

Ålandsfrågan

Den rikssvenske läsaren påminns naturligtvis särskilt om Ålandsfrågan och den skada, som länge tillskyndades både Sverige och Finland, ja, hela Norden genom den svenska regeringens politik år 1918. Föreningen av kortsynt opportunist och doktrinär fanatism hos de svenska vänsterpolitikerna får sin välförtjänta relief i Mannerheims sakliga och trots det svenska uppträdandet förstälsefulla hållning till Sverige. Man jämföre den svenska februariexpeditionen till Åland, som fick karaktären av ett hugg i ryggen på Finlands lagliga regering och dess styrkor

med Mannerheims uttalande i ett brev den 17 februari 1918 till brodern Johan: "Utan att taga på något vis ställning i den Åländska frågan tycker jag att ingen annan än vi själva får utrusta expeditioner till Åland. Det får ej heta att det blef en nödvändighet att skynda dit, emedan vi ej kunde lämna hjälp. När Finland en gång ställt sig på egna ben, kan hvilken uppgörelse som helst träffas med Sverige angående Åland. Det ena förslaget synes ju lika berättigadt som det andra."

Stig Jägerskiöld har nu sagt A så långt att han rimligen också måste säga B, dvs. föra fram sin biografi åtminstone till 1939 års vinterkrig. Mannerheims personliga öden under den långa tid, nästan hela 1920- och 1930-talen, då han stod vid sidan av statsstyrelse och politik, är ju föga kända. Likaväl som Jägerskiöld givit den biografiska bakgrunden till Mannerheims insats året 1918 och därmed möjlighet att förstå den bättre, likaväl behöver vi veta mera om vad som hände Mannerheim under mellantiden fram till vinterkriget för att förstå hur han och just han kom att än en gång bli ödets man i Finlands nutida historia. Dessförinnan, det är sant, måste Jägerskiöld behandla året 1919. Må fortsättningen bli början lik!